

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ
РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИFORMATION OF INNOVATIONAL MODEL
FOR REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті розглянуто фактори, які впливають на інноваційну активність українських підприємств. До таких факторів належать нестача власних грошових ресурсів та фінансової підтримки з боку держави, висока вартість та тривалі строки грошової окупності інновацій, низький інноваційний потенціал підприємств, нестача кваліфікованого персоналу, недостатня кількість законодавчих та нормативно-правових документів, які регулюють та стимулюють інноваційну діяльність. Інноваційна складова української економіки визначається розбалансованістю. Стратегія промислового сектору в умовах невизначеної економічної ситуації в країні не орієнтована на економічний розвиток, використання вітчизняних досліджень та розробок. Рівень інноваційної активності у промисловості незначний порівняно з розвинутими країнами. Ринкові перетворення, які проводяться у країні, не стимулюють активну інноваційну діяльність. Сформована модель функціонування економіки відрізняється несприятливими умовами для науково-технічного прогресу та інноваційного розвитку.

Ключові слова: наука, інноваційна діяльність, економічне зростання, технології.

торам относятся нехватка собственных денежных средств и финансовой поддержки со стороны государства, высокая стоимость и длительные сроки денежной окупаемости инноваций, низкий инновационный потенциал предприятий, недостаток квалифицированного персонала, недостаточное количество законодательных и нормативно-правовых документов, которые регулируют и стимулируют инновационную деятельность. Инновационная составляющая украинской экономики определяется разбалансированностью. Стратегия промышленного сектора в условиях неопределенной экономической ситуации в стране не ориентирована на экономическое развитие, использование отечественных исследований и разработок. Уровень инновационной активности в промышленности незначительный по сравнению с развитыми странами. Рыночные преобразования, которые проводят в стране, не стимулируют активную инновационную деятельность. Сформированная модель функционирования экономики отличается негативными условиями для научно-технического прогресса и инновационного развития.

Ключевые слова: наука, инновационная деятельность, экономический рост, технологии.

В статье рассмотрены факторы, которые влияют на инновационную активность украинских предприятий. К таким фак-

УДК 330 212

Великий Ю.В.

д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і аудиту
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили
Нетудихата К.Л.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

The article deals with factors influencing the innovative activity of Ukrainian enterprises. Such factors include lack of own money resources and financial support from the state, high cost and long terms of money redemption of innovations, low innovative potential of enterprises, lack of qualified personnel, insufficient number of legislative and regulatory documents regulating and stimulating innovation activity. The innovation component of the Ukrainian economy is determined by the imbalance. The strategy of the industrial sector in conditions of an indefinite economic situation in the country is not oriented to economic development, use of domestic research and development. The level of innovation activity in the industry is insignificant compared to the developed countries. Market transformations that are conducted in the country do not stimulate active innovation activity. The prevailing model of functioning of the economy is characterized by unfavorable conditions for scientific and technological progress and innovation development. In the conditions of aggravation of problems of reproduction of industrial potential, the achievements of science remain unclaimed. Among the reasons for this is the lack of investment resources in the enterprise, the changing demand structure under the influence of growing scientific and technical competition from the developed countries, strengthening the motivation fact, which focuses primarily on the conservation of employment and wages, lack of culture of innovation management in the enterprise. Insignificant research and development costs in Ukraine cannot help it to maintain its scientific pendency without a link, with the national economy, and the economy will not become competitive without a time on science. While preserving such tendencies, it is possible to expect the degradation of both science and high-tech industries, and accelerating the modernization of the national innovation system becomes a priority task for the formation of economic development. The introduction of new technologies is associated with high risks. Fundamental research is capital-intensive and requires high costs with an obscure commercial effect. Therefore, the development of this sphere should be carried out by the state. The role of branch and factory science needs further research.

Key words: science, innovation activity, economic growth, technology.

Постановка проблеми. Конкуренентоспроможність країни визначається багатьма факторами, до яких належать також показники інноваційної діяльності, тому на підвищення конкурентоспроможності країни впливає інноваційна діяльність. Адже в сучасних умовах конкурентоспроможними є ті галузі та підприємства, які ґрунтуються на впровадженні та використанні інноваційних технологій та розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем інноваційної діяльності посідає одне з провідних місць у наукових працях таких вчених, як Я. Жаліло, Л. Федулова, І. Яненкова. Проте досі спостерігається брак комплексних досліджень щодо формування інноваційної моделі економіки.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення основних проблем та перспектив розвитку інноваційної діяльності підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні все частіше в політичних, наукових та бізнесових колах лунають слова про необхідність переходу до інноваційної моделі розвитку для подолання економічного відставання України від розвинутих країн та забезпечення конкурентоспроможності українських виробників. Економічний розвиток провідних країн світу значною мірою зумовлений застосуванням інновацій та активною державною політикою підтримки підприємства. Інновації стали рушійною силою більш продуктивного економічного зростання. Це підтверджується зростанням таких індикаторів, як мультифакторний індекс продуктивності праці, що відображає ефективність продуктивного використання праці та капіталу; вплив технологічного прогресу; знання, втілені у кваліфікованій робочій силі. Посилення взаємозв'язку науки, техніки та технологій стає однією з важливих передумов сталого економічного зростання. На нашу думку, це середовище формується як еволюційно, так і цілеспрямовано в результаті державної політики. Сьогодні Україна за глобальним інноваційним індексом посідає 50 місце серед 127 країн світу, що є досить низьким показником з огляду на науково-технічний та людський потенціал країни [10, с. 201].

Дослідження інноваційної активності України показує, що питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості обстежених складає близько 12% [3, с. 113]. Серед основних економічних факторів, які перешкоджають інноваційній діяльності, слід назвати нестачу власних грошових

ресурсів та фінансової підтримки з боку держави, високу вартість та тривалі строки окупності інновацій. Основними виробничими факторами є низький інноваційний потенціал організації та нестача кваліфікованого персоналу. Серед інших причин головною вважається недостатність законодавчих та нормативно-правових документів, які регулюють та стимулюють інноваційну діяльність (табл. 1).

Сьогодні інноваційна складова української економіки визначається розбалансованістю. Стратегія промислового сектору в умовах невизначеної економічної ситуації в країні не орієнтована на економічний розвиток, використання вітчизняних досліджень та розробок. Рівень інноваційної активності в промисловості не перевищує 9% порівняно з 53% в середньому по країнах Євросоюзу [1, с. 34]. Ринкові перетворення, які проводяться в країні, не стимулюють активну інноваційну діяльність. Сформована модель функціонування економіки відрізняється несприятливими умовами для НТП та інноваційного розвитку.

На фоні загострення проблем відтворення промислового потенціалу досягнення науки залишаються незатребуваними. Серед причин цього слід назвати нехватку інвестиційних ресурсів у підприємства; зміну структури попиту під впливом зростаючої науково-технічної конкуренції з боку розвинутих країн; посилення мотиваційного фактору, який орієнтується перш за все на збереження зайнятості та рівня оплати праці; відсутність культури інноваційного менеджменту на підприємстві. Незначні витрати на дослідження та розроблення

Таблиця 1

Негативні фактори інноваційного розвитку

Вид фактору	Число підприємств, які оцінили окремі фактори, що перешкоджають інноваціям, як		
	основні	значні	незначні
<i>Економічні фактори</i>			
Нестача власних грошових засобів	59	28	8
Недостатня фінансова підтримка з боку держави	25	29	16
Низький платоспроможний попит на нові продукти	9	23	31
Висока вартість нововведень	24	33	15
Високий економічний ризик	10	26	29
Тривалі строки окупності нововведень	9	27	27
<i>Виробничі фактори</i>			
Низький інноваційний потенціал підприємства	15	21	30
Нестача кваліфікованого персоналу	6	20	40
Нестача інформації про нові технології	39	17	42
Нестача інформації про ринки збуту	43	18	40
Неприйняття нововведень	27	9	44
<i>Інші фактори</i>			
Низький попит споживачів на інноваційну продукцію	63	16	34
Недостатність законодавчих та нормативно-правових документів, які регулюють та стимулюють інноваційну діяльність	8	20	30
Невизначеність строків інноваційного процесу	34	20	30
Нерозвиненість інноваційної інфраструктури	6	19	29
Нерозвиненість ринку технологій	7	21	28

в Україні не зможуть допомогти їй зберегти свій науковий потенціал без зв'язку з національною економікою, а економіка не стане конкурентоспроможною без опори на науку. За збереження таких тенденцій можна очікувати деградації як науки, так і високотехнологічних галузей, тому прискорення модернізації національної інноваційної системи стає першочерговим завданням формування економічного розвитку. Держава повинна сприяти масовому створенню малих фірм, які забезпечать розроблення та передачу нових технологій, а також центрів передачі технологій в НДІ та ВНЗ, зокрема шляхом надання їм стартового капіталу та податкових пільг, надання правової та інформаційної підтримки.

Держава повинна забезпечувати правові та економічні стимули для активної участі українських наукових організацій та компаній у глобальних інноваційних програмах на рівноправних фінансових умовах.

Крім того, технологічна політика держави могла би створювати ринкові стимули для дотримання національними приватними компаніями інноваційно орієнтованої стратегії. Незважаючи на те, що приватні бізнес-компанії можуть достовірно оцінити комерційний ефект від впровадження тієї чи іншої технології, побудувати інвестиційну стратегію, знижуючи потенційні ризики, вони схильні «недоінвестувати» свої кошти в перспективну діяльність, яка пов'язана з розробленням, придбанням та адаптацією нових технологій у виробництво.

Причини такі:

- інноваційні інвестиції вимагають високих витрат на модернізацію виробництва, придбання або створення нового обладнання, збирання та аналізування інформації щодо виробництва та збуту продукції, проведення фундаментальних прикладних досліджень, підготовку висококласних спеціалістів, розроблення технологій;

- компанії-інвестори отримують тільки частку спільного доходу від реалізації досліджень; до цих результатів мають доступ не тільки національні, але й зарубіжні компанії; згідно з оцінками спеціалістів, компанія-інвестор отримує в середньому всього 30% загального доходу від застосування нової технології [7, с. 82];

- запровадження нових технологій пов'язане з високими ризиками; фундаментальні дослідження капіталомісткі та потребують високих затрат за незрозумілого комерційного ефекту; згідно з оцінками зарубіжних спеціалістів, до комерційної реалізації доходить від 20% до 50% фундаментальних розробок [3, с. 110], тому підтримка та розвиток цієї сфери мають здійснюватися державою.

Переважаючим джерелом фінансування наукових досліджень та розробок практично в усіх зарубіжних країнах є промислові компанії. В Японії вони складають 65%, Республіці Корея – 73%.

В менш розвинутих країнах держава фінансує найбільший обсяг досліджень та розробок (в Мексиці – 64%, в Туреччині – 48%), а основні дослідження проводяться в університетах (37% і 54% відповідно) [3, с. 110].

У 2016 р. витрати на дослідження та розробки в Україні з усіх джерел склали менше, ніж у США, в 35 разів; в Японії – 9,8 разів; Німеччині – в 7 разів; Китаї – 6,3 рази [1, с. 112–113].

Розроблення та впровадження нових технологічних рішень в Україні поки не є джерелом економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку. Саме тому технологічні інновації на рівні підприємств мають низьку привабливість з боку приватних та державних інвестицій на їх створення й впровадження. У структурі фінансування НДР велику частку (65,8%) складають витрати на розробки, 15,9% – прикладні дослідження, 12,8% – фундаментальні дослідження [2, с. 110–121].

На жаль, в Україні підприємства фінансують 35,7% витрат на дослідження та розробки, держава – 59,7% [9, с. 105]. Приватний бізнес не відіграє вирішальної ролі під час розроблення та впровадження нових технологій у виробництво. Практично відсутня залежність між збільшенням обсягів виробництва і продажів підприємствами та зростанням фінансування здійснюваним ними досліджень та розробок, хоча основою інноваційної політики є приватне інвестування сфери технологій.

За результатами дослідження впливу різних факторів інноваційності на соціально-економічні аспекти діяльності українських підприємств можна зробити такі висновки.

Реалізація технологічних інновацій сьогодні не веде до зростання виробництва, адже на інноваційних підприємствах (як міжнародного, так і українського рівня) та неінноваційних підприємствах спостерігалась практично однакова динаміка. Це вказує на те, що зміни соціальних та фінансово-економічних індикаторів – це не наслідок оновлення виробництва, а результат інших інновацій (табл. 2).

Водночас інновації дають можливість підприємствам покращити фінансовий стан. Серед таких підприємств, які не здійснювали нововведення, менше половини покращили своє фінансове становище, серед інноваційно активних підприємств – від 78% до 84%. Загалом інноваційно активні підприємства частіше добивалися підвищення якості продукції.

Неочікуваним виявилось, що підприємства, які працювали на зовнішній ринок, опинилися в гіршому становищі порівняно з тими, хто працював на внутрішньому ринку. Схожа ситуація спостерігається зі збутом продукції, адже на світовому ринку зовсім інший рівень конкуренції, ніж на внутрішньому, тому менше за всіх труднощів зі збутом

Таблиця 2

Економічні результати інновацій, %

Типи підприємств за інноваційністю	Частка покращення фінансового стану	Частка підвищення якості продукції	Частка таких, які зазнали скрути	Частка гарного економічного становища
Інноваційні підприємства міжнародного рівня	84	34	30	21
Інноваційні підприємства українського рівня	78	41	43	72
Неінноваційні підприємства	46	18	27	4

Таблиця 3

Соціальні результати інноваційної діяльності

Типи підприємств за інноваційною активністю	Розмір середньомісячної зарплати, грн.	Частка повністю зайнятих працівників, %	Частка підприємств, де покращилось ставлення робітників до праці, %	Частка підприємств зі спокійним настроєм працівників, %
Інноваційні підприємства міжнародного рівня	7 046	95	58	98
Інноваційні підприємства українського рівня	6 143	92	51	81
Неінноваційні підприємства	3 722	86	25	53

продукції зазнають інноваційні підприємства, які працюють на українському ринку.

Інноваційні підприємства, які працюють на світовому ринку, зштовхуються із серйозними проблемами щодо збуту своєї продукції. Хоча її набір та природа не такі, як у тих, хто працює на внутрішньому ринку, неінноваційні та інноваційні підприємства, які працюють на світовому ринку, практично однаково часто зштовхуються з проблемами збуту своєї продукції. Таким чином, кожний із зафіксованих типів підприємств має свої труднощі. Однак інноваційні підприємства загалом мають помітно кращі економічні показники, ніж неінноваційні.

Згідно з оцінками менеджменту інноваційна активність підприємств, крім покращення економічного стану, позитивно впливає на соціальні аспекти функціонування підприємств, до того ж соціальні результати інновацій кращі, ніж економічні (табл. 3).

На інноваційних підприємствах заробітна плата у 2 рази вище, ніж на неінноваційних, має місце повна зайнятість, а також спокійний соціальний настрій. Водночас на неінноваційних підприємствах 14% робітників зайняті в середньому менше 8 годин на день, а спокійний соціальний настрій має лише половина працюючих.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз інноваційної діяльності в Україні висвітлив значну кількість проблем, серед яких слід назвати застарілу нормативно-правову базу, нестабільну державну політику, низький рівень промислового персоналу, низький інноваційний потенціал організації.

Інноваційна складова української економіки визначається розбалансованістю. Рівень інновацій-

ної активності у промисловості незначний порівняно з розвиненими країнами. Ринкові перетворення, які проводяться в країні, не стимулюють активну інноваційну діяльність. Сформована модель функціонування економіки відрізняється перспективними умовами для науково-технічного прогресу та інноваційного розвитку. Потребує подальших досліджень роль галузевої та заводської науки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Україна в 2016 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : монографія / за заг. ред. Ю. Рубана. Київ : НІСД, 2017. 724 с.
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. 2016 : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ : Інформаційно-видавничий центр Держстату України, 2017. С. 110–130.
3. Скрипник А. Інноваційні перспективи України. *Фінанси України*. 2017. № 6. С. 110–114.
4. Микитюк П. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 400 с.
5. Научные труды Дон НТУ : сборник научных трудов. Донецк, 2010. 256 с.
6. Дудар Т. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 256 с.
7. Досвід державного управління та регулювання економіки : збірник наукових праць УАДУ / за заг. ред. А. Черемиса. Вип. 18. Львів : Кальвірія, 2008. 398 с.
8. Скрипник А. Інноваційні перспективи України. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 103–114.
9. Мамзюк В. Щодо визначення інноваційного бізнес-інкубатору як інноваційного підприємства. *Економіка і право*. 2010. № 3. С. 104–106.

10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. 2014 : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ : Інформаційно-видавничий центр Держстату України, 2015. С. 130–207.

REFERENCES:

1. Ruban Yu. (eds.) (2017) *Ukraina v 2016 rotsi: shchorichni otsinky suspilno-politychnoho ta sotsialno-ekonomichnoho rozvytku* [Ukraine in 2016: annual evaluations of socio-political and socio-economic development], Kyiv : NISD, 724 p.
2. Inform.-vydav.-tsentr Derstatu Ukrainy (2017) *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini. 2016* [Scientific and innovative activity in Ukraine]. Kyiv. P. 110–130.
3. Skrypnyk A. (2017) *Innovatsiini perspektyvy Ukrainy* [Innovative prospects of Ukraine]. *Finansy Ukraine*, vol. 6. P. 110–114.
4. Mykytiuk P. (2007) *Innovatsiinyi menedzhment: navchalnyi posibnyk* [Innovation management]. Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury, 400 p.
5. *Sbornik nauchnye trudy (2010) DonNTU* [Scientific works DonNTU]. Donetsk. 256 p.
6. Dudar T. (2009) *Innovatsiinyi menedzhment* [Innovation management]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. 256 p.
7. Cheremysa A. (eds.) (2008) *Dosvid derzhavnoho upravlinnia ta rehuliuвання ekonomiky* [Experience in public administration and regulation of the economy]. Vol. 18. Lviv : Kalviria, 398 pp.
8. Skrypnyk A. (2009) *Innovatsiini perspektyvy Ukrainy* [Innovative perspectives of Ukraine]. *Finansy Ukraine*, vol. 5. P. 103–114.
9. Mamziuk V. (2010) *Shchodo vyznachennia innovatsiinoho biznes-inkubatoru yak innovatsiinoho pidpriemstva* [Concerning the definition of an innovative business incubator as an innovative enterprise]. *Ekonomika i pravo*, vol. 3. P. 104–106.
10. Informatsiino-vydavnychiy tsentr Derzhstatu Ukrainy (2015) *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini. 2014* [Scientific and innovative activity in Ukraine. 2014] : statystychnyi zbirnyk / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv. P. 130–207.

Velykyi Yuri

Doctor of Economics, Professor,
Professor at the Department of Accounting and Audit
Black Sea National University named Petro Mohyla

Netudykhata Konstantin

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Management
Black Sea National University named Petro Mohyla

FORMATION OF INNOVATIONAL MODEL FOR REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

The purpose of the article is to consider factors influencing the innovative activity of Ukrainian enterprises. It is well known that the competitiveness of the country is determined by many indicators, which include indicators of innovation. Therefore, the country's competitiveness also influences innovation activity. Indeed, in today's conditions, those industries and enterprises that are based on the introduction and use of innovative technologies and developments are competitive.

Methodology. The theoretical and methodological basis for writing the article is the classical position of economic theory, the work of domestic and foreign scientists on innovation, innovative management, the development of innovation activities of enterprises.

Results. Studies have shown that the innovative component of the Ukrainian economy is characterized by imbalances. The strategy of the industrial sector in the current economic situation is not focused on innovative development, use of domestic research and development. The level of innovation activity of enterprises is insignificant in comparison with the developed countries. Market transformations that are conducted in the country do not stimulate active innovation activity.

The prevailing model of functioning of the economy is characterized by unfavorable conditions for scientific and technological progress and innovation development. Against the backdrop of exacerbation of the problems of reproduction of industrial potential, achievements remain insignificant. Among the reasons is this lack of investment resources, the change in demand structure under the influence of increasing scientific and technical competition from the developed countries, the lack of a culture of innovative management in the enterprise. Insignificant costs of research and developments in Ukraine will not be able to help her maintain their scientific capital without linking the national economy, and the economy will not become competitive without relying on science. With the preservation of such tendencies, it is possible to expect the degradation of both science and high-tech industries, therefore accelerating the modernization of national innovation systems becomes a priority task for the formation of economic development. The state should facilitate the mass creation of small firms that will ensure the development and transfer of new technologies, as well as technology transfer centers in research and higher education institutions, including the provision of start-up capital and tax privileges, and the provision of legal and informational support.

States should provide legal and economic incentives for the active participation of Ukrainian scientific organizations and companies in global innovation programs on equal financial terms.

In addition, the state's technological policy could create market incentives for nationally driven private companies to adopt an innovation-oriented strategy.

Results. It is suggested that the suggestions given in the article allow increasing the competitiveness of enterprises on the basis of development of innovation activity.

Value/originality. The article describes the author's approach to the substantiation of practical recommendations for providing innovative development of enterprises as the basis of their competitiveness.